

Záver a odporúčania

vyplývajúce z medzinárodného odborného seminára, organizovaného v rámci Predsedníctva Slovenskej republiky v Dekáde začleňovania rómskej populácie 2005-2015 s názvom

Programy podpory sociálnej inklúzie znevýhodnených skupín obyvateľov, konaného 17. a 18. máj 2010

Program rokovania:

Úvodné vystúpenia:

1. Viera Tomanová, ministerka práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
2. Ľudovít Galbavý, splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity
3. Valentina Petrus, programová manažérka Nadácie otvorenej spoločnosti

I. blok: Podpora zamestnateľnosti znevýhodnených skupín

1. Podpora zamestnateľnosti znevýhodnených skupín, Ján Sihelský – generálny riaditeľ Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, Slovensko
2. Odporúčanie Rec (2001)17 na zlepšenie ekonomickej situácie a zamestnanosti Rómov a kočovníkov v Európe, Louiza Kyriakaki – predsedníčka MG-S-ROM
3. Aktivity zamerané na podporu znevýhodnených uchádzačov na trhu práce“, Ida Melichová - Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Rimavskej Sobote, Slovensko
4. Realizácia nástrojov aktívnej politiky trhu práce zameraných na zvýšenie zamestnateľnosti znevýhodnených skupín v regióne Košice, Juraj Briškár - Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Košiciach, Slovensko
5. Služby starostlivosti o občanov mesta Handlová so zreteľom na zvyšovanie zamestnateľnosti a podporu tvorby pracovných miest, Veronika Rýšová – Mestský úrad Handlová, Slovensko
6. Situácia Rómov na trhu práce v regióne Žilinského kraja, Zdenka Lacková – OZ SRDCE Martin , Slovensko

7. Skúsenosti zamerané na zamestnanosť ako prioritu Dekády v Srbskej republike, Ljuan Koko - riaditeľ kancelárie pre implementáciu rómskej národnej stratégie, Srbsko
8. Rómski pracovní mediátori, Milen Milanov, národný koordinátor Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015, Bulharsko

II. blok: Lokálne partnerstvá sociálnej inklúzie

1. Lokálne partnerstvá sociálnej inklúzie, Eva Schmidtová – generálna riaditeľka Fondu sociálneho rozvoja, Slovensko
2. Systémové opatrenia pre integráciu marginalizovaných skupín implementované v rámci rakúskych územných zmlúv o zamestnanosti, Anette Scoppetta - vedúca národnej koordinačnej jednotky územných zamestnaneckých zmlúv v Rakúsku, Rakúsko
3. Skúsenosti LPSI Orava pri riešení sociálnej inklúzie v prostredí regiónu Orava a poukázanie na možnosti riešenia dopadov súčasných ekonomických problémov v podmienkach regiónu Orava, Jozef Šimek - LPSI Dolný Kubín, Slovensko
4. Partnerstvo sociálnej inklúzie okresu Vranov nad Topľou, Imrich Konya – člen rady predstavenstva PSI Vranov nad Topľou, Slovensko

III. blok Terénna sociálna práca v marginalizovaných rómskych komunitách

1. Terénna sociálna práca v marginalizovaných rómskych komunitách, Darina Košutová – riaditeľka odboru komunitných projektov sociálnej inklúzie Fondu sociálneho rozvoja, Slovensko
2. Sociálna práca v marginalizovaných rómskych komunitách, výsledky výskumu, Tatiana Podolínska - SAV Ústav etnológie, Slovensko
3. TSP a inštitút osobitného príjemcu v meste Veľký Šariš, . Jana Scepániková, Veľký Šariš, Slovensko
4. Terénna sociálna práca v obci Čierny Balog, Mária Muránska, Čierny Balog, Slovensko
5. Terénna sociálna práca v marginalizovaných rómskych komunitách z hľadiska aktivít terénnych sociálnych pracovníkov a ich asistentov, Miroslava Bobáková a kol. – Fond sociálneho rozvoja, Slovensko.
6. Vplyv terénnej sociálnej práce, ako nástroja sociálnych služieb, na integráciu marginalizovaných rómskych komunit, Helena Jonášová - Kultúrne Združenie Rómov Slovenska, Banská Bystrica, Slovensko
7. Terénna sociálna práca v obci Letanovce a výskum TSP na Spiši, Klaudia Nemčíková a Lenka Vavreková – Letanovce a Spiš, Slovensko
8. Prezentácia skúseností v oblasti terénnej sociálnej práce, Mária Michalková – Jazmín n.o, Slovensko
9. Terénna sociálna práca v Starej Ľubovni, Stašáková Ľudmila – mesto Stará Ľubovňa, Slovensko

Zhrnutie základných myšlienok a formulácia okruhov problémov a opatrení

Podpora zamestnateľnosti znevýhodnených skupín

- Viac ako 60 % nezamestnaných Rómov má nízke vzdelanie a takmer 70 % je najmenej rok bez práce
- cca 30 % nemá dosiahnuté ani základné vzdelanie
- cca 30 % má iba základné vzdelanie
- 9 % nemá ukončenú strednú školu
- 15 % má stredoškolské vzdelanie
- 2 % má vyššie ako stredoškolské vzdelanie

Zamestnanosť/nezamestnanosť časti Rómov je jedným z kľúčových faktorov majúcich priamy dopad na životnú úroveň rómskej komunity. Priority, premietnuté do akčných plánov Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015 sú upriamené na:

- Zvýšenie pracovných príležitostí prostredníctvom vzdelávania a zručností
- Rozšírenie účasti na trhu práce prostredníctvom aktívnych opatrení trhu práce
- Zlepšenie informácií o trhu práce
- Zlepšenie efektívnosti úradov práce a pracovných agentúr v práci s Rómami.

1. V oblasti zberu etnických dát pretrvávajú medzi jednotlivými krajinami rozdiely. Tie spočívajú v implementácii právnych predpisov, v ich interpretácii, alebo v spracovávaní dát. Neexistuje univerzálna definícia etnicity. S týmto problémom sa stretáva aj Slovenská republika. Slovenská republika pristupuje k zberu údajov v súlade s Ústavou SR, medzinárodnými dohovormi, zákonom o ochrane údajov, antidiskriminačným zákonom ako aj ostatnými zákonmi čiastkovo upravujúcimi antidiskrimináciu. V rámci údajov o počte rómskej populácie existujú priepastné rozdiely medzi oficiálnou štatistikou, podľa ktorej na Slovensku žije 90 tisíc Rómov. Neoficiálne údaje sa uvádzajú v rozpätí 320 – 430 tisíc Rómov. Citlivosť zberu etnických údajov sa následne premieta aj do zberu a vyhodnocovania údajov, týkajúcich sa finančnej pomoci na realizáciu konkrétnych programov a projektov cielených na pomoc Rómom, čo sťažuje monitorovanie a kontrolu poskytovanej pomoci. V dôsledku toho disponujeme nepresnými údajmi napr. o počte Rómov zapojených do projektov, o ich ďalšom uplatnení sa na trhu práce a pod. Tieto bariéry majú za následok nepresné vyhodnotenie poskytovanej pomoci. Správne vyhodnotenie poskytovanej pomoci do budúcnosti napomôže lepšie naformulovať programy a projekty zamerané na pomoc Rómom. Je nevyhnutné vychádzať z toho, že tieto údaje majú predovšetkým pomôcť samotným Rómom, aby mali z toho úžitok ovplyvňujúci ich sociálnu integráciu. Uvedomujúc si túto situáciu, na Úrade vlády SR je zriadená multidisciplinárna pracovná skupina na vypracovanie národnej koncepcie zberu etnických dát, od ktorej sa očakáva v prvom rade zadefinovanie oblastí a metód zberu etnických dát a následne ich využívanie.

2. Pre Rómov je príznačná práve dlhodobá nezamestnanosť. Nezamestnanosť sa stáva generačným problémom, keď nielen rodičia ale aj ich deti, vnuci sú bez práce.

3. Medzi stupňom dosiahnutého vzdelania a zamestnateľnosťou existuje väzba, preto je potrebné zvýšenú pozornosť venovať práve vzdelávaniu rómskej populácie. Nízky stupeň vzdelania resp. neukončené základné vzdelanie patrí medzi najdôležitejšie faktory ovplyvňujúce dlhodobú nezamestnanosť a nízku schopnosť zamestnateľnosti tejto znevýhodnenej skupiny, ktorá má minimálne šance na zamestnanie. Osoby patriace do tejto skupiny majú problémy pri získavaní akýchkoľvek zručností a potenciálne sa radia do

kategórie ľudí, ktorí nikdy nepracovali a ani nezískali žiadne pracovné návyky a pracovné zručnosti.

4. Ako efektívny nástroj na pomoc zamestnávania Rómov sa využívajú nástroje aktívnej politiky trhu práce. Účinnými nástrojmi na zvýšenie zamestnateľnosti a zamestnanosti sú tie, ktoré vytvárajú priestor pre väčší individuálny prístup k jednotlivcom vyžadujúcim zvýšený osobný dohľad nad ich začleňovaním sa na trh práce. Pracovné uplatnenie Rómov vzhľadom na ich nízku vzdelanostnú úroveň sa orientuje predovšetkým v nízko kvalifikovaných profesiách s nízkou pridanou hodnotou ako napr. pri komunálnych službách miest a obcí, vybraných činnostiach v sociálnych službách, v profesii pomocných robotníkov. V rámci finančných nástrojov sa ako účinné vidí aj poskytovanie podpory v oblasti podnikania, napr. zavádzanie mikropôžičiek alebo príspevkov na začatie podnikania. Osobitná pozornosť by mala byť venovaná začleňovaniu rómskych žien na trh práce a to najmä do takých sfér, ktoré majú priamy bezprostredný dopad na zvýšenie kvality života ich rodín.

5. Pri riešení nezamestnanosti Rómov hrajú na lokálnej a regionálnej úrovni svoju dôležitú úlohu partnerstvá. Ochota riešiť zamestnávanie Rómov musí byť založená na spolupráci samospráv, zástupcov mimovládnych organizácií a zamestnávateľov. Je veľmi dôležité odbúrať predsudky zamestnávateľov pri zamestnávaní Rómov, v praxi potierať diskrimináciu a vytvárať rovnaké príležitosti pre vstup Rómov na trh práce.

Odporúčania:

- Navrhnuť jednotnú metodológiu hodnotenia programov a aktívnych opatrení politiky trhu práce a zosúladiť systém zberu etnických dát s právnym poriadkom
- Navrhnuť systém aktívnejšieho zapojenia dlhodobo nezamestnaných občanov na trh práce s využitím aktívnych opatrení politiky trhu práce
- Podporovať zvyšovanie vzdelanostnej a kvalifikačnej úrovne uchádzačov o zamestnanie a záujemcov o zamestnanie s neukončeným vzdelaním na základnej škole alebo neukončeným štúdiom na strednej škole žijúcich v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít
- Podporovať vznik partnerstiev založených na spolupráci miestnej štátnej správy a miestnej samosprávy, zástupcov mimovládnych organizácií a zamestnávateľov
- Odbúrať predsudky zamestnávateľov pri zamestnávaní Rómov, v praxi potierať diskrimináciu a vytvárať rovnaké príležitosti pre vstup Rómov na trh práce.

Lokálne partnerstvá sociálnej inklúzie

Podstata lokálnych partnerstiev sociálnej inklúzie (ďalej len „LPSI“) spočíva v snahe zlepšovať riadenie a dobré spravovanie vecí verejných najmä na lokálnej úrovni. Dôležitou súčasťou je rozvoj spolupráce, tvorba partnerstiev medzi jednotlivými subjektmi na horizontálnej a vertikálnej úrovni, ako aj zapájanie všetkých zainteresovaných vrátane vylúčených skupín do tvorby, implementácie a monitoringu politík sociálnej ochrany a sociálnej inklúzie. LPSI možno chápať ako nástroj zlepšenia miestnej správy vecí verejných prostredníctvom

- Posilňovania spolupráce

- Vytvárania strategických plánov
- Implementácie lokálnych strategických plánov

LPSI je nezávislé lokálne združenie vytvorené zo zástupcov lokálnych organizácií tretieho sektora, podnikateľského sektora, verejnej správy a v niektorých prípadoch aj jednotlivcov. Partnerstvo pôsobí za účelom vytvorenia podmienok pre dobré riadenie vecí verejných na lokálnej úrovni prostredníctvom sieťovania, mobilizácie a aktívneho zapojenia zainteresovaných skupín do rozhodovacích procesov.

LPSI, ako inštitúcia, je skôr než subjektom priamej a bezprostrednej pomoci jednotlivcovi, najmä platformou pre komunikáciu a spoluprácu zástupcov jednotlivých skupín, ktorých sa dané problémy alebo výzvy dotýkajú. Partnerstvo vlastne pridáva hodnotu individuálnym a od seba oddeleným snahám jednotlivých lokálnych aktérov v podobe facilitácie vzájomného prieniku ich zámerov a celkovej synergie pri ich napĺňaní.

V činnosti LPSI je potrebné uplatňovať

- Stimuláciu ekonomických aktivít
- Propagáciu rovnakých príležitostí a znižovať sociálnu exklúziu
- Hľadanie nových inovačných prístupov k účasti komunity
- Koordináciu na vládnej úrovni a v existujúcich verejných, súkromných a dobrovoľníckych organizáciách.

Z doterajších skúseností z činnosti LPSI a partnerstiev v iných krajinách vyplýva:

- Existencia pretrvávajúcich problémov na lokálnej úrovni - možné riešenie ak sa spoja všetci aktéri (rozdelenie kompetencií, financií, zlepšenie integrácie pomocou inovátnych metód riadenia, procesné inovácie, štrukturálne inovácie)
- Potreba koordinácie partnerstiev nezávislá od štátu
- Mapovanie potrieb cieľových skupín, adresár absentujúcich sociálnych služieb, stretnutia s cieľovými skupinami
- Spracovať návrhy, vízie, stratégie - zapojenie cieľových skupín
- Spracovať výstupy, konkrétne aktivity, nové typy služieb v regióne

Odporúčania:

1. V právnom poriadku zadefinovať partnerstvá sociálnej inklúzie
2. Do riešenia regionálnych problémov prostredníctvom lokálnych partnerstiev sociálnej inklúzie aktívnejšie zapojiť cieľové skupiny obyvateľov, majoritné obyvateľstvo, orgány štátnej správy a samosprávy na všetkých riadiacich úrovniach a MVO
3. Hľadať nové metódy a formy spolupráce LPSI
3. Vytvoriť nezávislú koordinačnú jednotku pre koordináciu činností lokálnych partnerstiev sociálnej inklúzie
4. Aktivity lokálnych partnerstiev sociálnej inklúzie smerovať na spracovanie komunitných plánov poskytovania služieb a prostredníctvom nich zadefinovať potrebnosť sociálnych služieb, presadzovať inovátnosť poskytovaných služieb
6. Organizovať lokálne konferencie za účasti všetkých zainteresovaných aktérov na miestnej a regionálnej úrovni.

Terénna sociálna práca v marginalizovaných rómskych komunitách

Za marginalizované rómske komunity sú považované zoskupenia Rómov, ktoré patria medzi najohrozenejšie skupiny obyvateľstva, trpiace vysokou mierou deprivácie a sociálnej exklúzie, ktorým hrozí najviac sociálne a geografické vylúčenie. Sú komunitami, ktoré sú silne sociálne závislé na štáte. Je pre ne charakteristická osobitá tradícia a špecifický spôsob života. Hlavnou prekážkou zamestnateľnosti príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít je nedostatočná úroveň ich vzdelania a pracovných zručností, ako aj nízke povedomie o zdravých návykoch bežného sociálneho prostredia. Problémom je aj minoritný spôsob života v segregovaných komunitách a osadách. Všetky tieto faktory akcelerujú potrebu výkonu terénnej sociálnej práce najmä v marginalizovaných rómskych komunitách v obciach.

Terénna sociálna práca, vykonávaná prostredníctvom vybraných obcí a miest, je chápaná ako kľúčový nástroj sociálnej inklúzie marginalizovaných rómskych komunít. Zahŕňa široké spektrum aktivít, ktoré vykonávajú terénni sociálni pracovníci a asistenti terénnych sociálnych pracovníkov v spolupráci s cieľovou skupinou. Bez vykonávania terénnej sociálnej práce, najmä v marginalizovaných rómskych komunitách, by tieto činnosti neboli pokryté v rámci činností miestnej štátnej správy, miestnej samosprávy a nevládných organizácií v požadovanom rozsahu.

Z vystúpení účastníkov medzinárodného seminára, ktorými boli prezentované poznatky z praxe, ale i výsledky doterajších výskumov v oblasti výkonu terénnej sociálnej práce v marginalizovaných rómskych komunitách, zaznela podpora tohto nástroja sociálnej pomoci z hľadiska jeho potreby, ktorý má významné postavenie v procese sociálnej inklúzie marginalizovaných rómskych komunít a vôbec v boji proti chudobe.

Z hľadiska vykonávania aktivít terénnej sociálnej práce, najčastejšie sa poskytovali poradenské služby - najmä v oblastiach sprostredkovania komunikácie s úradmi a pomoci pri administratívnych úkonoch, ďalej pri zabezpečení základných životných potrieb občanov (stravy, ošatenia, bývania) ako aj v oblasti financií.

V hodnotení vykonávania terénnej sociálnej práce bolo poukázané v prezentáciách na niektoré nedostatky, ktoré sa postupom času prejavili a pretrvávajú. Ide najmä o

1. Ohrozenie trvalej udržateľnosti výkonu terénnej sociálnej práce a jej nesystémovosť
2. Nestálosť zdrojov financovania výkonu terénnej sociálnej práce
3. Nutnosť optimalizácie počtu sociálnych pracovníkov pri pokračovaní výkonu terénnej sociálnej práce
4. Zlepšenie a prehĺbenie koordinácie terénnej sociálnej práce a zavedenie supervízie vykonávania terénnej sociálnej práce
5. Aktívnejšie prepojenie terénnej sociálnej práce na relevantné inštitúcie a programy ďalších rezortov
6. Využívanie terénnych sociálnych pracovníkov a asistentov terénnych sociálnych pracovníkov prijímateľmi dotácií často na výkon činností, ktoré nie sú v súlade s náplňou ich práce
7. Porušovanie zmluvných podmienok, predovšetkým nedodržanie termínov oznamovacej povinnosti pri výmene pracovníkov na pracovných pozíciách, k neskorému zasielaniu podpornej dokumentácie, dodatkov

8. Nedostatok možností na odborný rast (školenia, tréningy a kurzy) - neexistencia žiadneho odborného rastu TSP

Odporúčania:

- Vytvoriť organizačné a materiálne podmienky na trvalú udržateľnosť programu terénnej sociálnej práce v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít
- Vytvoriť organizačné a materiálne predpoklady pre výkon lepšej koordinácie terénnej sociálnej práce a zavedenie supervízie výkonu terénnej sociálnej práce
- Zabezpečiť aktívnejšie prepojenie terénnej sociálnej práce na relevantné inštitúcie a programy ďalších rezortov
- Vytvoriť systematické vzdelávanie terénnych sociálnych pracovníkov a asistentov terénnych sociálnych pracovníkov
- Vypracovať aktívnejší systém monitorovania výkonu terénnej sociálnej práce v obciach s prepojením na jeho koordináciu
- V prípade podozrenia zo zneužívania terénnych sociálnych pracovníkov a ich asistentov na výkon iných činností, ako tých, ktoré majú zadefinované vo svojich pracovných náplniach, pozastaviť, až do termínu uzavretia prešetrenia stavu, ďalšie poskytovanie NFP. V prípade potvrdenia podozrenia poskytovateľ pomoci výdavky na tieto činnosti označí ako neoprávnené a môže odstúpiť od zmluvy o poskytnutí NFP.